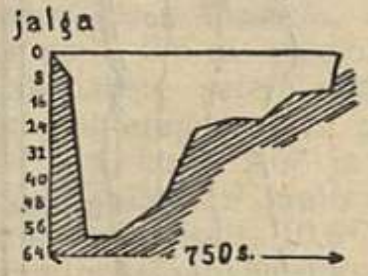
veealused orud ja veealused arheoloogilised leiud, annavad alles pikema-ajalised täpsad mõõtmised ja vaatlused.

Järve rannik on üldiselt madal lausrannik. Ainult Kallaste juures on kujunenud puna-liivakivi järsul katkemisel pankrannik. Põhjapoolses osas esineb luide-lausrannik, kuni Kallasteni. Luidete kõrgus ei tõuse keskmiselt üle 7.5 m:i ja ainult Vasknarva juures leiame ka 10.7 m:i kõrgusi luiteid. Luiteid on kohati kinnitatud männimetsadega, kaitstes neid seega ka lainete purustamise eest, mis eriti tugev põhja- ja looderannikul.

Kallastelt Varnjani kohtame veel üksikuid madalamaid luiteid, ja kaugemal algab soine deltarannik. Võru- ja Petserimaa rannik on vahelduvalt madal soorannik ja luiderannik, mis kohati purustatud. Randa piirab jääst kantud rändrahnude vall, mis Kodavere all kujunenud 2.5 km:i laiuseks vööks. Paiguti esinevad ranna ääres ka leetseljakud ja liivarahud (Tossu rahu, Piirisaare madalikud jm.). Ranna kujunemises etendab tähtsat osa jääsurumine, mille all kanna-

8. joon. Läbilõik Lämmijärvest Mehikoorma all. Sügavused — jalgades, laius — süldades. Spindler'i järele 1 süld = 2.1336 m.

tab eeskätt põhja- ja looderannik, kus jää liivast rannikut lõhub. Haruldased pole ka elamute purustamised. Väljavool järvest sünnib Narva jõe kaudu, mis oma suud luidete sunnil on aja jooksul muutnud. Sisse voolavad Emajõgi, Võhandu ja Veliikaja jõgi, peale selle hulk vähemaid jõekesi ja ojasid.

Peipsi asub nähtavasti eel-jääaegses devooni nõos, mida pärast mannerjää on deforminud, talle üldiselt jää liikumisega ühtivat suunda andes. Mannerjää serva peatusel Piirisaare-Otepää joonel kujunes Pihkva jää-paisjärv, mis oma vee Võru ürgoru kaudu Koiva ürgorgu saatis. On võimalik, et järve kitsam koht, Lämmi järv, on tingitud ka jääserva kuhjatisist. Jääserva kaugemale põhja poole tõmbumisel avanes veele tee Emajõe ürgoru kaudu Virtsjärve ja sealt Viljandi ürgoru kaudu Pärnu lahte. Kahtlemata seisis Peipsi järve pind tol ajal palju kõrgemal kui praegu ja uhtis praegust rannikmadalikku kuni Torma mõisani, kus vanad rannarõõned veel märgata (vt. Torma kih.). Mannerjää serva väljataganemisel Eesti piiridest tekkis Peipsi järvele väljavool Narva jõe kaudu Soome lahte. Narva jõgi oli siis palju lühem, sest hilis- ja peale-jääaegne Narva laht küündis vähe lõuna poole Narva linna, kuna Peipsi rand ka praegusest põhja pool seisis. Narva jõe tekkimisega algas Peipsi järve pinna madaldumine, kuni väljavool Emajõe kaudu katkestus ning see oma voolu suuna Peipsi järve poole pööras.